

УДК 336.221.1(4-6ЄС)

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-42-10>

Заяць О. І.

*доктор економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Теплова Л. І.

*магістр, провідний фахівець
кафедри міжнародних економічних відносин
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»*

Zayats Olena

*Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
at the Department of International Economic Relations
Uzhorod National University*

Templova Lyudmyla

*Master
Uzhorod National University*

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СТАВОК ПДФО В КРАЇНАХ-ЧЛЕНАХ ЄС

Анотація. У статті досліджено ставки податків на доходи фізичних осіб у країнах-членах Європейського Союзу, а також проаналізовано в Україні. Зазначено, що податкові ставки на доходи фізичних осіб у всіх країнах світу належать до загальнодержавних податків, за допомогою яких формуються державні та місцеві бюджети. Визначено, що у більшості країн податки на доходи фізичних осіб мають прогресивну структуру, що означає, що ставка податку, яку сплачують фізичні особи збільшується в міру того, як вони отримують вищу заробітну плату. Ідентифіковано, що ставки податків на доходи фізичних осіб суттєво відрізняються у країнах-членах ЄС, але всі європейські країни запровадили прогресивну шкалу оподаткування доходів фізичних осіб за принципом «багатий платить більше». Розглянуто величину податкових ставок у країнах-членах Європейського Союзу. Виокремлено особливості системи оподаткування фізичних осіб у країнах-членах ЄС. Оцінено податкову систему України та запропоновано шляхи трансформації діючого податкового навантаження.

Ключові слова: ставка податку, податок на доходи фізичних осіб, прогресивна шкала оподаткування, Європейський Союз, пропорційна шкала оподаткування.

Постановка проблеми. В сучасних економічних реаліях особлива увага приділяється формуванню ефективної податкової системи, яка сприяє сталому економіч-

ному розвитку всіх суб'єктів глобального господарства. Головним завданням держави як суб'єкта економічних відносин є забезпечення соціально-економічного розви-

тку країни, що потребує бюджетних коштів, які в основному формуються з податків і зборів. Податкові ставки на доходи фізичних осіб у всіх країнах світу належать до загальнодержавних податків, за допомогою яких формуються державні та місцеві бюджети. В умовах русько-Української війни, нестабільної та турбулентної економічної ситуації назріло питання зміни податкового навантаження на платників податків. Тепер не тому, що хочеться бути в Євросоюзі, а тому що питання ефективної податкової політики стає питанням нашого виживання. Відновлювати економіку буде не просто і для цього потрібно втілювати підходи, які зарекомендували себе як найоптимальніші. Необхідність модернізації податкової системи України із урахуванням здобутків країн-членів ЄС у цій сфері є вкрай важливим сьогодні, щоб ті фінансові потоки, які будуть стояти перед нашими кордонами після закінчення війни змогли вільно заходити і зміцнювати соціально-економічний розвиток нашої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження проблеми ефективності стягнення податку на доходи фізичних осіб в країнах-членах Європейського Союзу та Україні висвітлено у працях зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як Н. Дутова і Є. Лесік [1], З. Лободіна [2], О. Непочатенко, П. Боровик і Д. Парій [3], А. Нікітішин [4], В. Макогон [5].

Метою даної роботи є аналіз досвіду країн-членів Європейського Союзу в оподаткуванні доходів громадян та оцінка можливостей впровадження досвіду податкових реформ ЄС в Україні.

Результати дослідження. Податкові системи у всіх країнах світу розвиваються під впливом економічних, соціальних і політичних процесів. Кожна країна має свою систему оподаткування доходів населення з визначеною базою оподаткування, суб'єктом законодавства, системою податкових пільг і ставок. Від того наскільки ця система гнучка і налаштована під різні категорії платників податків, як для фізичних осіб так і компаній різного рівня, залежить наповнення бюджету країни. І в свою чергу розвиток інфраструктури держави та її економічне процвітання.

У більшості країн податки на доходи фізичних осіб мають прогресивну структуру, що означає, що ставка податку, яку сплачують фізичні особи збільшується в міру того, як вони отримують вищу заробітну плату. Як наслідок, обравши країну із більш поблажливим режимом оподаткування, можна досягнути суттєвої економії. Це стосується всіх економічних суб'єктів (як компаній, так і фізичних осіб).

Ставки податків на доходи фізичних осіб суттєво відрізняються у країнах-членах ЄС. Джерелом податкових ставок в Європі та Європейському Союзі переважно є пряме та непряме оподаткування. Податки, що стягуються безпосередньо з доходів чи майна платників податків, це так звані прямі податки. Щодо прямого оподаткування, кожна країна самостійно визначає різні елементи, такі як оподатковуваний прибуток, середні податкові ставки та мінімальний податковий поріг. Це призводить до того, що кожна країна має автономію у розробці власних національних податкових рамок і ставок. Проте існує загальний стандарт і розуміння між націями, які мають спільну мету запобігання подвійному оподаткуванню та ухиляння від сплати податків. Податки на товари чи послуги, які сплачуються споживачами при кожній покупці це непрямі податки. У випадку непрямого оподаткування Європейська комісія контролює політику оподаткування, пов'язану з бізнесом і торгівлею. Основною метою цієї впорядкованої економічної системи є вільний потік ресурсів.

Країни-члени Європейського Союзу – це економічно розвинені країни, які характеризуються не тільки високим рівнем доходів населення, а й високими ставками податків. Європейські країни запровадили прогресивну шкалу оподаткування доходів фізичних осіб за принципом «багатий платить більше». Максимальні ставки податку серед країн-членів ЄС станом на 2021 рік представлені нижче (рис. 1), а найбільша максимальна ставка податку встановлена у Фінляндії 56,59%, Данії 55,90% та Австрії 55%. Загалом скандинавські країни та країни Західної Європи мають найвищі фактичні ставки оподаткування. Найменша максимальна ставка податку в Болгарії 10%, Румунії 10% та Угорщині 15% (це країни колишнього комуністичного світу). Країни південної Європи: Греція, Італія, Португалія, Іспанія, Кіпр, Мальта зайняли місце в діаграмі посередині від 44 до 35%.

Аналізуючи економічні реалії сьогодення, можна стверджувати, що більшість країн глобального господарства дотримуються справедливого підходу до оподаткування доходів громадян. Так, за даними Європейської комісії з 27 держав-членів ЄС лише у 6 країнах встановлена єдина фіксована ставка податку на доходи громадян. Інші країни в нарахуванні податків на доходи громадян використовують диференційовані ставки, та опираються на рівень отриманого доходу. Відповідно такі країни впровадили від 2 до 7 ставок податку (хоча, наприклад, Люксембург запровадив шкалу оподаткування із 23 рівнів). Наразі приблизно в половині країн-членів Європейського Союзу максимальна ставка податку за шкалою складає більше 40% від бази оподаткування, і 4 країни мають ставку податку, яка дорівнює або перевищує 50% [7].

На рисунку 2 представлено максимальні ставки податку на доходи фізичних осіб, які не входять до ЄС, але є європейськими державами.

Розглянувши систему оподаткування фізичних осіб у країнах-членах ЄС, можна виокремити такі особливості:

- податкові ставки більшості країн мають прогресивний характер (знижується загальний рівень соціально-економічного розширення населення);
- наявність нульових податкових ставок на певну частину доходу у деяких країнах (фактично є неоподатковуваним мінімумом доходів громадян);
- здебільшого високий податковий тягар для фізичних осіб (це стосується осіб із високим рівнем доходу).

Україна з 2004 року повернулася до пропорційної шкали нарахування податків. Базова ставка з ПДФО, згідно зі ст. 167 ПКУ, складає 18% [10]. Окрім того нараховується військовий збір (1,5%), який за процедурою стягнення має характер ПДФО та надходження від якого зараховуються до загального фонду державного бюджету України. Отже, фактичний рівень податкового навантаження для фізичних осіб складає 19,5%. Це означає, що для громадян із високим рівнем доходу податкова ставка не змінюється.

Процес удосконалення системи адміністрування податків і зборів з 2015 року характеризується шляхом їх зменшення за рахунок групування, удосконаленням процесу подання податкової звітності. Відповідно до внесених змін до Податкового кодексу кількість податків зменшено з 22 до 9: до загальнодержавних податків віднесено: податок на прибуток підприємств; податок на доходи фізичних осіб; податок на додану вартість; акцизний податок; екологічний податок; рентна плата; мито, а до місцевих податків належать податок на майно; єдиний податок [5, с. 41].

В свою чергу у 2019 році був запропонований Проект Закону № 10066 від 19.02.2019 року «Про внесення змін

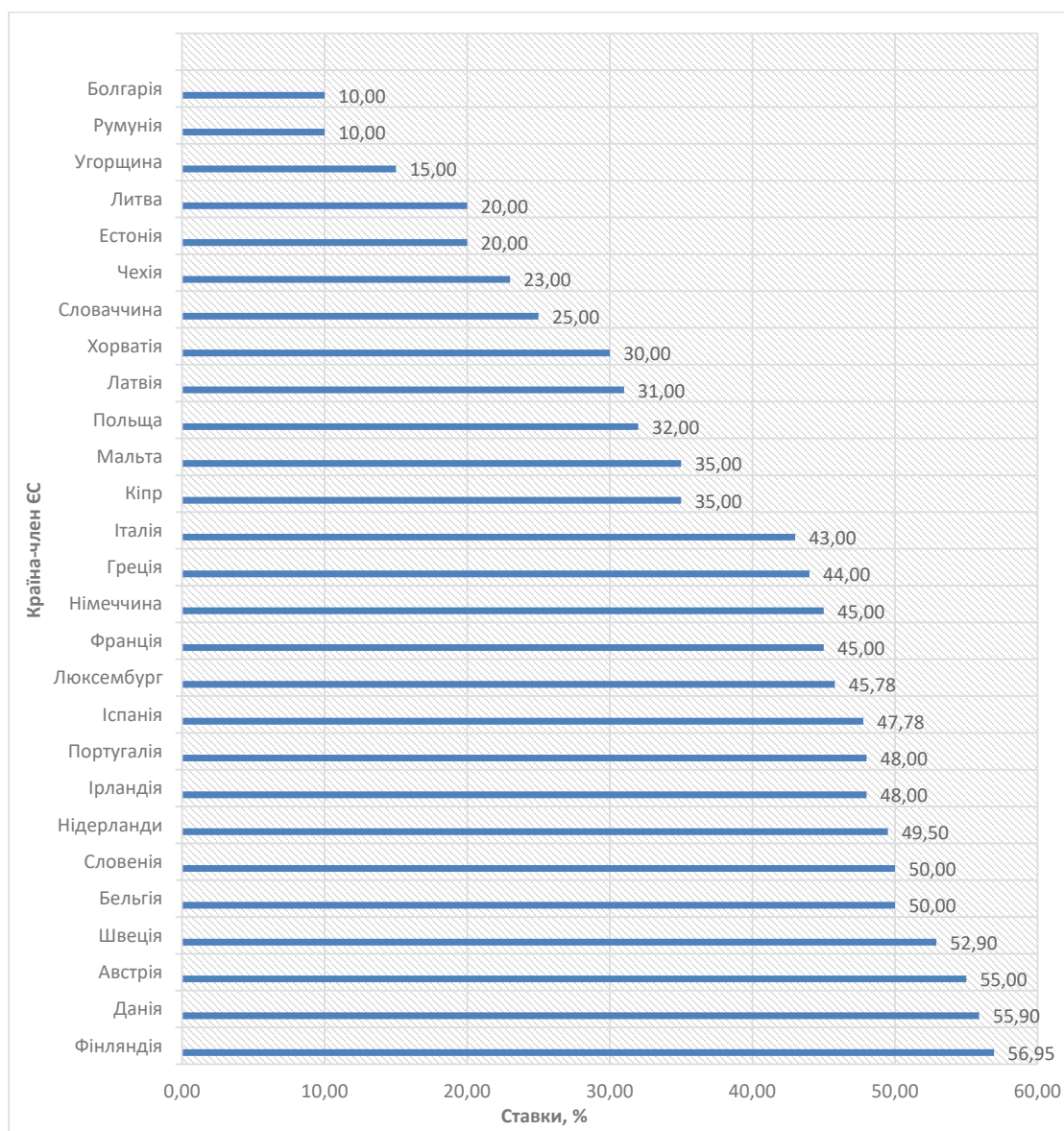

Рис. 1. Ставки ПДФО у країнах-членах ЄС

Джерело: побудовано автором за даними [6]

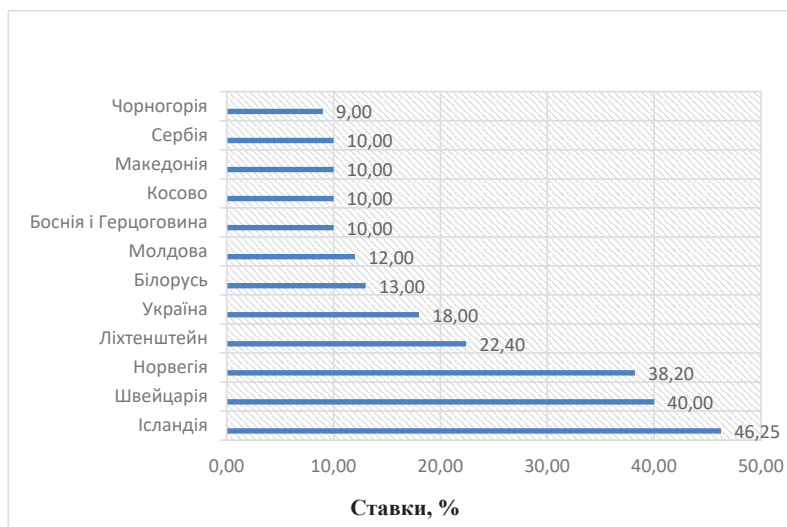

Рис. 2. Ставки ПДФО у європейських країнах, які не є членами ЄС

Джерело: побудовано автором за даними [6]

Ставки податку на доходи фізичних осіб відповідно до доходу громадян

Розмір доходу	Ставка податку на доходи фізичних осіб, %
До трьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб	5
Понад три прожиткові мінімуми для працездатних осіб, але не більш як 10 прожиткових мінімумів для працездатних мінімумів	15
Понад 10 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 20	18
Понад 20 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 50	22
Понад 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 100	27
Понад 100 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 300	33
Понад 300 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, але не більш як 500	40
Понад 500 прожиткових мінімумів для працездатних осіб	48

Джерело: побудовано автором за даними [8]

до податкового кодексу України (щодо запровадження прогресивної шкали оподаткування при сплаті податку на доходи фізичних осіб)» (табл. 1).

При цьому, до доходів у вигляді заробітної плати у розмірі, що не перевищує одного прожиткового мінімуму, буде застосовуватися ставка 0%. Цей закон не набрав чинності з багатьох причин. Слід зазначити, що впровадження в Україні високих податкових ставок, а також прогресивної шкали оподаткування з ПДФО за зразком країн ЄС не є ефективним. Через низький рівень податкової культури за збільшенням ставки ПДФО в Україні збільшиться рівень тіньової економіки. Тому не відбудеться максимального приросту доходів державного бюджету.

Два роки тому (2 вересня 2019 року) в Україні було створено Міністерство цифрової трансформації України – центральний орган виконавчої влади, який відповідає за формування та реалізацію державної політики у сфері цифровізації, відкритих даних, національних електронних інформаційних ресурсів [9]. Паралельно стартував проект Дія – цифрова держава, який набирає обертів і зарекомендував себе як прогресивний та необхідний інструмент. Власне цей портал спростив отримання послуг як для населення так і для власників малого та середнього бізнесу. Допоміг одним швидко отримувати послуги, а іншим чесно виконувати свою роботу. Це свід-

чить про те, що перші кроки до прозорих рішень (виходу з тіні) робляться урядом. Відповідно рівень податкової грамотності населення зростає. Так станом на 2021 рік понад 5 мільйонів осіб скористалися послугами Державної податкової служби на порталі та у мобільному додатку «Дія» [10]. Таким чином, удосконалення податкової системи України повинно включати в себе створення дійової законодавчої бази, яка відповідає стандартам ЄС.

Враховуючи все вищезазначене, можна запропонувати такі шляхи трансформації діючого податкового навантаження:

- приведення ставок оподаткування до європейських нормативів;
- повільного зменшення і вирівнювання податкового тиску за принципом «багатий платить більше»;
- раціоналізація ставок оподаткування;
- збільшення рівня податкової грамотності населення.

Висновки. Аналіз диференціації ставок ПДФО у країнах-членах Європейського Союзу вказав на те, що застосування прогресивних систем оподаткування доходів фізичних осіб допомагає зменшити нерівність доходів населення, хоча адміністрування таких систем передбачає великих фінансових затрат, а удосконалення податкової системи України повинно включати в себе створення дійової законодавчої бази, яка відповідає стандартам ЄС.

Список використаних джерел:

1. Дутова Н.В., Лесік Є.С. Оподаткування доходів фізичних осіб в Україні: проблема та вдосконалення на базі досвіду зарубіжних країн. *Економіка і організація управління*. 2019. № 1(33). С. 43–52.
2. Лободіна З.М. Податок на доходи фізичних осіб як інструмент впливу на соціально-економічний розвиток держави. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка*. 2017. № 6(34). С. 52–57.
3. Непочатенко О.О., Боровик П.М., Парій Д.Ю. Оновлений механізм справляння податку на доходи фізичних осіб: проблеми та перспективи. *Економіка. Управління. Інновації*. 2016. № 1(16).
4. Нікітішин А.О. Податкове регулювання як складова соціального розвитку суспільства. *Бізнес Інформ*. 2017. № 9. С. 240–250. URL: <http://ir.vtei.edu.ua/card.php?id=27198> (дата звернення: 14.04.2022).
5. Макогон В.Д. Особливості становлення та розвитку податкової системи України. *Сучасні тенденції розвитку обліку, оподаткування та міжнародних економічних відносин* : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Харків, 31 травня 2019 р. Харків : ХНАДУ, 2019. С. 39–41.
6. Trading economics List of Countries by Personal Income Tax Rate. URL: <https://tradingeconomics.com/country-list/personal-income-tax-rate?continent=europe> (дата звернення: 08.04.2022).
7. European Commission. Taxation and Customs. Taxes in Europe Database v3. URL: http://ec.europa.eu/taxation_customs/tdb/splSearchFrom.html (дата звернення: 14.04.2022).
8. Офіційний веб-портал. Верховна Рада України : веб-сайт. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65528 (дата звернення: 09.04.2022).
9. Міністерство та Комітет цифрової трансформації України : веб-сайт. URL: <https://thedigital.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2022).
10. Державні послуги онлайн. Дія : веб-сайт. URL: <https://diia.gov.ua> (дата звернення: 10.04.2022).

References:

1. Dutova N.V., Lesik Ye.S. (2019) Opodatkuvannia dokhodiv fizychnykh osib v Ukraini: problema ta vdoskonalennia na bazi dosvidu zarubizhnykh krain [Personal income taxation in Ukraine: a problem and improvement based on the experience of foreign countries]. *Ekonomika i orhanizatsiia upravlinni*, no. 33, pp. 43–52.
2. Lobodina Z.M. (2017) Podatok na dokhody fizychnykh osib yak instrument vplyvu na sotsialno-ekonomichnyi rozvytok derzhavy [Personal income tax as an instrument of influence on the socio-economic development of the state]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»*. Serii: *Ekonomika*, no. 6(34), pp. 52–57.
3. Nepochatenko O.O., Borovyk P.M., Parii D.Iu. (2016) Onovlenyi mekhanizm spravliannia podatku na dokhody fizychnykh osib: problemy ta perspektyvy [Updated mechanism of personal income tax collection: problems and prospects]. *Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsii*, no. 1(16).
4. Nikitishyn A.O. (2017) Podatkove rehuliuвання yak skladova sotsialnoho rozvytku suspilstva [Tax regulation as a component of social development of society]. *Biznes Inform*, no. 9, pp. 240–250. Available at: <http://ir.vtei.edu.ua/card.php?id=27198> (accessed 14 April 2022).
5. Makohon V.D. (2019) Osoblyvosti stanovlennia ta rozvytku podatkovoi systemy Ukrainy [Features of formation and development of the tax system of Ukraine] (PhD Thesis), Kharkiv: KhNADU.
6. Trading economics List of Countries by Personal Income Tax Rate. Available at: <https://tradingeconomics.com/country-list/personal-income-tax-rate?continent=europe> (accessed 08 April 2022).
7. European Commission. Taxation and Customs. Taxes in Europe Database v3. Available at: http://ec.europa.eu/taxation_customs/tedb/splSearchFrom.html (accessed 14 April 2022).
8. Ofitsiinyi veb-portal. Verkhovna Rada Ukrainy [Official web portal. Verkhovna Rada of Ukraine]. Available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=65528 (accessed 09 April 2022).
9. Ministerstvo ta Komitet tsyfrovoy transformatsii Ukrainy [Ministry and Committee for Digital Transformation of Ukraine]. Available at: <https://thedigital.gov.ua> (accessed 10 April 2022).
10. Derzhavni posluhy online. Diia [Government services online. Action]. Available at: <https://diia.gov.ua> (accessed 10 April 2022).

DIFFERENTIATION OF PIT RATES IN EU MEMBER STATES

Summary. In modern economic realities, special attention is paid to forming an effective tax system that promotes the sustainable economic development of all actors in the global economy. This work aims to analyse the experience of EU member states in the taxation of citizens' incomes and assess the possibilities of implementing the expertise of EU tax reforms in Ukraine. The article examines the rates of personal income taxes in the European Union's member states and Ukraine. It is noted that personal income tax rates in all countries of the world belong to the national taxes, which are used to form state and local budgets. In most countries, personal income taxes have a progressive structure, which means that the tax rate paid by individuals increases as they receive higher wages. It has been identified that personal income tax rates differ significantly in EU member states. Still, all European countries have introduced a progressive scale of individual income tax based on the «rich pays more» principle. The work considers the value of tax rates in the European Union member states. The peculiarities of the taxation system of natural persons in the EU member states are highlighted. Analysis of the differentiation of personal income tax rates in European Union member states has shown that applying progressive personal income tax systems helps reduce income inequality. The tax system of Ukraine is assessed, and the ways of transforming the current tax burden are suggested. It is concluded that in the conditions of the Russian-Ukrainian war, unstable and turbulent economic situation, the issue of changing the tax burden on taxpayers is ripe not because we want to be in the European Union but because the point of effective tax policy is a matter of our survival. Rebuilding the economy will not be easy, and this requires implementing approaches that have proven to be the best. The need to modernise Ukraine's tax system considering the achievements of EU member states in this area is critical today. The financial flows that our borders will face after the war can freely enter and strengthen the socio-economic development of our country.

Key words: tax rate, personal income tax, progressive tax scale, European Union, proportional tax scale.